

TYÖVÄEN ARKISTO

Erään keruun anatomia

Firabelitöihin liittyvän muistitiedon ja muun tehdasperinteen tallentaminen

Työväen muistitietotoimikunnan tehdasperinnettä ja firabelitöitä käsittelevä keruu sai alkunsa muutaman sattuman kautta. Suunnittelinväitöskirjaani firabelitöistä vuoden 2015 alussa. Firabelitöillä tarkoitetaan töitä, joita työntekijät tekivät itselleen työpaikalla, työnantajan välineillä ja materiaaleilla. Muistitietokeruun järjestäminen firabelitöistä oli välttämätöntä tutkimukseni kannalta. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda firabelityöt ilmiönä työelämän- ja historian tutkimuksen piiriin. Määrittelen väitöskirjassani mitä firabelityöt olivat, ketkä niitä tekivät, minkä takia niitä tehtiin ja miten kyseinen ilmiö muuttui vuosien varrella. Alkuperäiset suunnitelmani keruusta muuttuivat ja keruuprojekti alkoi lähes spontaanisti kuultuani eräässä kuusankoskelaisessa galleriassa järjestetystä firabelitöiden näyttelystä.

Näyttelyn nimi oli Työnumero sataviisi. Näyttelyn nimi tulee Kymen paperitehtailla olleesta ”tyhjistä” työnumerosta, joka todellisuudessa merkitsi firabelityötä. Idean näyttelylle antoi kuusankoskelainen Reijo Hasu, joka oli tehnyt työuransa Voikkaan tehtaalla. Hasu kertoo saaneensa idean näyttelystä jo 1990-luvulla, mutta tuolloin työntekijöiden puhdetyöt olivat vielä liian arka aihe niin paikallisille ay-aktiiveille kuin myös tehtaan johdolle. Hasu kertoi ideastaan galleristi Vesa Parviselle, ja näin paikallisten ihmisten luovuttamia firabelitöitä esittelevä näyttely sai alkunsa.

Sovin tapaamisen Parvisen kanssa, joka järjesti paikalle myös paikallisia aktiiveja. Tapaaminen johti monipuoliseen yhteistyöhön. Firabelitöitä oli pidetty osittain Kuusankosken omana erikoisuutena ja näyttely oli herättänyt paljon keskustelua, jossa firabelitöitä muun muassa rinnastettiin työpaikalta varastamiseen. Järjestimme yhteistyössä kaksi ryhmäkeskustelutilai-

suutta, joissa paikalliset saivat kertoa kokemuksiaan ja muistelmiaan firabelitöistä.

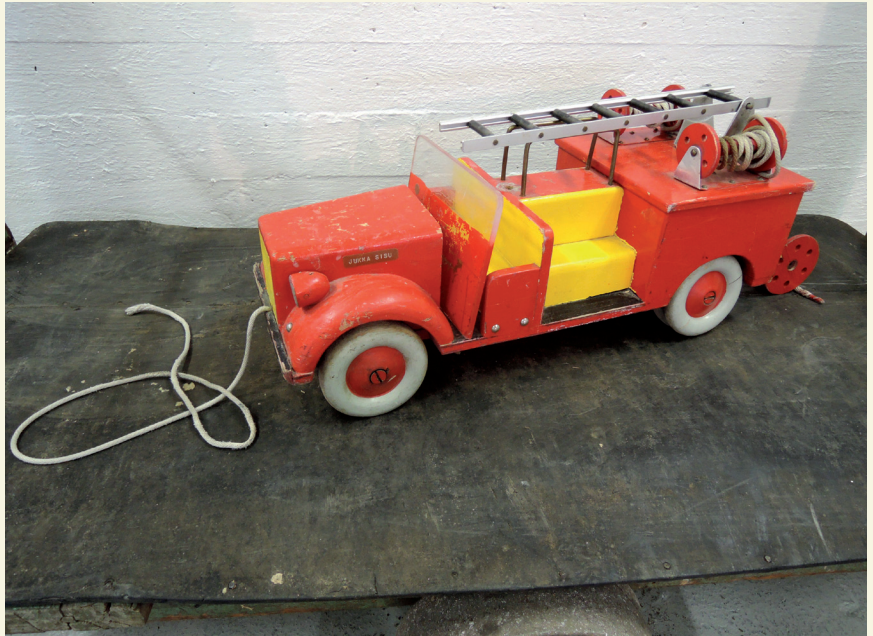
Keskustelutilaisuudet tuottivat runsaasti aineistoa, ja ne herättivät huomiota alkavaa keruuta kohtaan. Ryhmäkeskusteluissa muutamat henkilöt profiloituvat siinä määrin, että heitä pyydettiin yksityishaastatteluihin. Yksityshaastatteluissa ihmiset pääsivät kertomaan aiheestaan ryhmäkeskusteluja paremmin. Yksityshaastattelu on ryhmäkeskustelua intiimimpi, jonka vuoksi siinä voidaan käsitellä aiheita syvällisemmin kuin ryhmäkeskustelussa. Yhtenä metodina keruussa oli muistella ensin firabelitöitä yhdessä, mikä saattoi olla osalle kertojista helpompi tapa käsitellä aihetta. Yhteisten kokemusten jakaminen ryhmässä pienensi selvästi kynnystä osallistua astetta intimimpään haastatteluun.

Tehdasperinne-keruu Kuusankoskella

Alkuperäisenä ideana oli toteuttaa keruu Työväen muistitietotoimikunnan perinteisen yhteistyöverkoston avulla. Perinteisiin sidosryhmiimme kuuluvat työväenliikkeen omat yhdistykset ja järjestöt. Onnellisen sattuman eli tässä tapauksessa Työnumero sataviisi -näyttelyn myötä keruun yhteistyöverkosto laajeni työväenliikkeen ulkopuolisiin yhdistyksiin. Kuusankoski Seura oli heti ensimmäisestä Kuusankoskella järjestetystä tapaamisesta lähtien tärkein paikallinen yhteistyötahomme. Kuusankoski-Seuran aktiiveista on syytä erikseen mainita Eijaleena Martikainen, joka on omalla suurella panoksellaan vaikuttanut keruun kulkuun.

Työuransa toimittajana tehnyt Martikainen on haastatellut vapaaehtoistyönä kuusankoskelaisia keruuta varten. Martikaisen työpanos kuvastaa hyvin laajempien perinnekeruiden yhteisöllistä taustaa. Suuret keruut nojaavat vält-

Firabelityönä tehty leluauto Kuusankoskella järjestetyssä Työnumero 105 -näytelyssä. Kuva: Työväen Arkisto.

tämättä vapaaehtoisten utteruuteen, sillä keruiden järjestäminen ainoastaan palkkatyönä ei ole valitettavasti ollut mahdollista. Martikaisen tekemän keruutyön ansiosta alun perin firabelitöihin keskittynyt keruu laajeni käsittelemään Kuusankosken seudun koko tehdasperinnettä.

Keruun aloittaminen yhteistyössä Kuusankoski-Seuran kanssa poikkeaa Työväen muistitietotoimikunnan vakiintuneista yhteistyömalleista, sillä Kuusankoski-Seuralla ei ole minkäänlaista kytköstä työväenliikkeeseen. Toisaalta Kuusankosken tapauksessa huomaa, että kyseisen paikkakunnan yhteisö on ollut vanhaan tiiviisti sidoksissa paperiteollisuuteen, koska jokaisella paikkakuntalaisella on jokin sidos tehtaaseen. Kymintehdas ja Voikkaan paperitehdas ovat Tehdasperinne-keruun keskiössä, ja keruun aihepiiriä laventamalla pyrimme saamaan paikkakuntaa kokonaisuudessaan kuvaavaa kertoma-aineistoa.

Firabelityökeruun laajentuminen

Joulukuussa 2015 Koneen säätiö myönsi apurahan hankkeelle, jonka tavoitteena oli firabelitöitä käsittelevän muistitiedon keruu. Myönnetyn apurahan turvin firabelitöitä käsittelevä keruu laajennettiin koko Suomen kattavaksi. Keruu

kohdennettiin eläkkeelle siirtyneisiin metallityöntekijöihin. Keruun laajentamisen jälkeen tärkeimpänä yhteistyötahona ovat toimineet Metallityöväen liiton paikallisten osastojen veteraanijaostot.

Keruutavoite ylitettiin ja aineistoa kertyi yli 700 sivua 99 kertojalta. Keruun aikajänne ulottuu 1930-luvun lopusta vuoteen 2015. Enemmistö kertojista on työntekijätaustaisia, mutta joukossa on muutamia insinöörejä ja työnjohtajia. Haastatteluja keruuseen ovat tehneet tutkija Pete Pesosen ja Eijaleena Martikaisen lisäksi Työväen Arkiston tutkija Hanna Jäntti ja Työväen muistitietotoimikunnan sihteeri, erikoistutkija Risto Reuna. Haastattelujen lisäksi olemme vastaanottaneet 7 eri kertojan muistelmia. Kertynyttä aineistoa on jo käytetty yhdessä Helsingin yliopistolla valmistuneessa pro gradu -tutkielmassa, näytelmässä Kuusankoskella ja kymmenessä eri lehtijutussa. Firabelitöitä käsittelevät haastattelut on litteroitu, ja aineisto luetteloidaan Työväen Arkiston kokoelmiin syksyn 2017 aikana. Aineisto avataan tutkijakäyttöön väitöskirjani valmistuttua.

Pete Pesonen

Työväen muistitietotoimikunnan sihteeri